

TÉZISFÜZET

Scientia Sexualis Socialista
Hungarica

Orvosi-szexológiai és szexuálpszichológiai
diskurzus Magyarországon 1945 és 1989
között

Csányi Gergely

Témavezetők:

Berger Viktor

Wessely Anna

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

Demográfia és Szociológia Doktori Iskola
2023

1. ABSZTRAKT	2
1.1. ABSZTRAKT	2
1.2. ABSTRACT (IN ENGLISH)	4
2. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI	6
1.1. AZ ÉRTEKEZÉS CÉLJAI ÉS FELÉPÍTÉSE	6
1. 2. TEST, SZEX, SZEXUALITÁS ÉS KAPITALIZMUS.....	6
1. 3. A <i>SCIENTIA SEXUALIS</i> ÉS KRITIKÁJA.....	8
1. 4. A SZOVJET KÜLÖNÚT AZ OROSZ FORRADALOM ÉS A II. VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT	9
1. 5. A <i>SCIENTIA SEXUALIS SOCIALISTA HUNGARICA</i>	11
3. A DOKTORVÁROMÁNYOS ÉLETRAJZA	15
3.1. FOLYÓIRATBAN MEGJELENT TANULMÁNYOK	15
3.2. KÖNYVFEJEZETEK	16
3.3. KONFERENCIA-ELŐADÁSOK.....	18
4. A TÉZISFÜZETBEN FELHASZNÁLT IRODALOM	21

1. Absztrakt

1.1. Absztrakt

A doktori értekezésnek négy célja van, így négy nagyobb egységre oszlik.

A doktori értekezés első célja egy olyan szexuálszociológiai elméleti és módszertani keret kidolgozása, mely a szexuális praxist az élet újratermelésének részeként vizsgálja, ugyanakkor képes megragadni a szex mikroszociológiai jelenségvilágát, tehát a szexuális vágy és a szexualitás szociológiáját is magába foglalja. Az értekezés első célja tehát *a szex történeti makroszociológiájának*, avagy *a szex politikai gazdaságtanának* kidolgozása.

A dolgozat második célja a foucault-i *Scientia Sexualis*-koncepció mérlegelése a dolgozat első fejezetében bemutatott elméleti és módszertani keret szempontjából. Az e célból írt fejezetben több társadalomtörténeti esettanulmányon keresztül mutatok rá a foucault-i koncepció hiányosságaira.

A dolgozat harmadik célja az orosz forradalom és a második világháború közötti időszakban szovjet Oroszország, illetve a Szovjetunió szexuális diskurzusainak elemzése, tehát a *Scientia Sexualis Socialista* bemutatása az eddig megtárgyaltak fényében.

Az értekezés utolsó célja a második világháború és a rendszerváltozás közötti időszakban a szexológiai (orvosszexológiai és szexuálpszichológiai) diskurzus elemzése Magyarországon abból a szempontból, hogy ez a diskurzus hogy ágyazódott egy olyan szexuális hegemoniába, mely egy olyan országban épült ki, mely a Moszkva-központú protekcionista blokk része volt, majd folyamatosan egyre inkább visszaintegrálódott a tőkés világ gazdaságba és egyre

inkább gazdasági függésbe került a kapitalista centrumtól. Tehát az értekezés utolsó célja a *Scientia Sexualis Socialista Hungarica* elemzése.

Kulcsszavak: szex, szexualitás, *Scientia Sexualis*, Szovjetunió, Kádár-kor

1.2. Abstract (In English)

The thesis has four aims and is therefore divided into four major units.

The first aim of the thesis is to develop a theoretical and methodological framework for the sociology of sex that examines sexual praxis as part of the reproduction of life, while at the same time being able to capture the micro-sociological phenomenology of sex, i.e. the sociology of sexual desire and sexuality. The first aim of this thesis is therefore to develop a historical macrosociology of sex, or a political economy of sex.

The second aim of the thesis is to reflect on Foucault's concept of *Scientia Sexualis* in terms of the theoretical and methodological framework presented in the first chapter of the thesis. In this chapter, I point out the shortcomings of the Foucauldian concept through a number of case studies in social history.

The third aim of the thesis is to analyse the sexual discourse in Soviet Russia and the Soviet Union in the period between the Russian Revolution and the Second World War, and thus to present *Scientia Sexualis Socialista* in the light of what has been discussed so far.

The final aim of this thesis is to analyse the sexological (medical-sexological and sexual-psychological) discourse in Hungary in the period between the Second World War and the regime change, in terms of how this discourse was embedded in a sexual hegemony built in a country that was part of the Moscow-centred protectionist bloc, and then steadily reintegrated into the capitalist world economy and became increasingly economically dependent on the capitalist core. The final aim of this thesis is therefore to analyse *Scientia Sexualis Socialista Hungarica*.

Keywords: sex, sexuality, *Scientia Sexualis*, Soviet Union, Kádár era

2. A doktori értekezés tézisei

1.1. Az értekezés céljai és felépítése

Ebben az értekezésben négy alapvető célt tűztem ki és e négy cél strukturálja a dolgozat felépítését is.

1.) Mivel e dolgozatban a szexuális és a gazdasági néhány összefüggésének a feltárására teszek kísérletet elmélet-fogalmi és empirikus értelemben egyaránt, vagyis az értekezés témája *a szex történeti makroszociológiája*, vagy *a szex politikai gazdaságtana*, ezért a dolgozat első célja egy olyan új elméleti és módszertani keret kidolgozása, mely a szexet az élet újtermelésének részeként vizsgálja, de képes megragadni a szex mikroszociológiai jelenségeit is, a szexualitást, a szexuális vágyat, fantáziákat és habitust.

2.) A dolgozat második célja e keretben mérlegelni Foucault *Scientia Sexualis*-koncepcióját, illetve történeti esettanulmányokon keresztül rámutatni a foucault-i szexualitástörténet-írás annak néhány reduktív jellemzőjére.

3.) A dolgozat harmadik célja a *Scientia Sexualis*-koncepció kritikai újragondolása alapján megvizsgálni a szexuális diskurzusokat a Szovjetunióban az orosz forradalom és a második világháború után.

4.) Végül egy empirikus diskurzuselemzés keretében megvizsgálni a *Scientia Sexualis Socialista Hungaricát* a második világháború és a rendszerváltozás között.

1. 2. Test, szex, szexualitás és kapitalizmus

Arlene Stein (1989) amellett érvel, hogy a szexkutatásokban elválik egymástól az identitáskutatás, a praxiskutatás és a vágykutatás, és nemcsak e három szintetizálása problémás, hiszen a harmadikkal a szociológiai kutatások alig

foglalkoznak. Erre a problémára reflektálva az első (tartalmi) fejezetben egy olyan elméleti és módszertani keret kidolgozását végeztem el, mely a szexuális aktust, illetve a szexuális praxisokat az élet újratermelésének részeként értelmezi, de képes megragadni a szexuális vágyat, fantáziát és habitust is, azaz nem választja el egymástól a makroszociológiai vagy politikai gazdaságtani jelenségeket és a mikroszociológiai vagy mélypszichológiai jelenségeket. Tehát, ami egyesíti a szexuális szakértelem, politika, praxis és vágy kutatásának hagyományait. Ennek a keretnek az egyik központi fogalma a szexuális hegemonia. A szexuális hegemonia fogalmával egy olyan összetett viszonyrendszerre utalok, melyben bizonyos uralkodó csoportoknak (burzsoázia, férfiak, szakértők) bizonyos mértékű befolyása van bizonyos alárendelt csoportok (bérmunkások, nők, rabszolgák) szexuális vágyai, fantáziái, reakciói, önértelmezései és önmegélései, tehát szexuális habitusai, illetve részben ezeken keresztül szexuális praxisai felett. Annak, ahogy az alávetett csoportok generatív testi szexuális potenciálja a domináns csoportok érdekeinek alávetődik – tehát szexuális potenciálja elidegenedik –, négy ideáltipikus módját azonosítom: 1.) az intergenerációs reprodukciós potenciálra való redukciót, 2.) az egyenlőtlen élvezetökonómiát, 3.) a piac szabályainak való alávetést és 4.) a nemi betegségek visszaszorítása miatt történő korlátozást. Továbbá egyrészt a világrendszer-elemzés hagyományához kapcsolódva nagy hangsúlyt fektetek arra, hogy a szexuális hegemonia, illetve a szexuális hegemoniát alátámasztó viszonyrendszer beágyazott egy tágabb viszonyrendszerbe. Másrészt Gramsci eredeti hegemoniafogalmához kapcsolódva hangsúlyozom, hogy a szexuális hegemonia bizonyos előnyöket is magába foglal, amelyek megszerezhetők

az elnyomott csoportok számára, illetve, hogy a hegemonia sosem befejezett, az előnyökért, a befolyásért és a szexuális önrendelkezésért vívott harc folyamatosan átrendezi a hegemonikus viszonyokat.

1. 3. A *Scientia Sexualis* és kritikája

Michel Foucault (2014 [1976]), a szociológiai hagyománytól és kánontól többé-kevésbé függetlenül, mondhatni nagyobb hatással volt a szexualitáskutatásra, mint bárki más. Foucault a szexualitás diskurzusai történetének feltárásával – szembehelyezkedve a pszichoanalitikus és a freudomarxista történetfilozófiával – azokra a hatalmi mechanizmusokra koncentrált, amelyek a 18. századtól konstituálják a szexualitást, illetve azt a szubjektumot, amely a szexualitás alanyaként ismeri fel magát. Ez a megközelítés élesen szembehelyezkedik a pszichoanalitikussal, mely – Foucault szerint – egy negatív hatalmat feltételez, ami civilizációs vagy gazdasági okokból igyekszik elnyomni a biológiailag adott szexualitást. Foucault szerint a hatalom jellemzően pozitív, és bár nem tagadja a represszió lehetőségét, azt állítja, hogy a represszióra koncentráló analitikus megközelítés elvétí a lényegét, azt, hogy hogyan jön létre a szexualitás, illetve a szubjektum, melynek szexualitása van, és ezzel hogy csatornázódik bele a vágy a hasznosság rendszerébe. Foucault alapvetően változtatta meg a szexualitásról való gondolkodást és a szexuáldiskurzus-kutatást azzal, hogy a szexualitás mint diskurzus létrehozására és hatalomtechnikai funkciójára koncentrált. Ez nemcsak a szexualitásnak, hanem a gazdaság és a szexuális vágy kapcsolatának is újszerű megközelítése volt; Foucault a freudomarxistákhoz hasonlóan azt vizsgálta, hogy mik azok a társadalmi intézmények, melyek próbálják „a nemiséget

többféleképpen is mederbe terelni a gazdaság ellenőrzött vérkeringésében” (116). Foucault szerint ugyanakkor a 19. századtól ezek az intézmények nem elnyomják a nemi vágyat, hanem létrehozzák a szexualitást, nem azért, hogy a libidót munkaerővé szublimálják, hanem hogy az ellenőrzés apparátusában illesszék a szexualitás alanyát. Foucault szerint ennek alapvető intézményei állítják elő a nemiség tudományát, a *Scientia Sexualist*.

Az értekezés második tartalmi fejezetében történeti esettanulmányokon keresztül arra mutattam rá, 1.) hogy a szexuális hegemoniák kiépítése már jóval előbb, a kapitalizmus hajnalán megkezdődött (*idő*), 2.) hogy a szexuális hegemoniák kiépítésének „hatalomtechnikája” nemcsak ez európai centumból származik, hanem a világrendszer komplex viszonyai mentén jött létre (*tér*), 3.) hogy a polgárság szexuális önreflexiója, illetve önfelépítése nem elválasztható az osztályharctól (*osztály*), 4.) hogy Foucault alig reflexál arra, hogy a *Scientia Sexualis*ban milyen genderviszonyok, illetve egyenlőtlen élvezetökonómia fejeződik ki (*gender*), és végül, 5.) hogy nem veszi figyelembe, hogy azt, ahogyan a 20. századi ember a szexualitás alanyaként ismeri fel magát, milyen nagy mértékben határozta meg a piac (*piac*).

1. 4. A szovjet különút az orosz forradalom és a II. világháború között

A dolgozat explicit célja, hogy a kelet-európai történelmet a világtörténelem részeként értse meg. E célkitűzés tekintetében inspirálódik azokból a munkákból, melyek a magyar társadalom viszonyait a globális viszonyok részeként vizsgálják és a magyarországi társadalmi folyamatokat nem egy elképzelt tartálytársadalomban lezajló folyamatoknak tekintik, hanem a

tágabb globális történelemben lezajló társadalmi folyamatokkal kölcsönhatásban értelmezik őket (lsd. pl. Gagyi 2018; Éber 2020; Éber és mtsai. 2014, 2019; Geröcs 2021; Melegh 2006, 2023; Scheiring 2019; Böröcz 2017). Továbbá inspirálódik azokból a munkákból, amelyek arra hívják fel a figyelmet, hogy a megfigyelők gyakran a „világ fejlettebb részeihez” hasonlítják a kelet-európai megfigyeléseket, és ha a kelet-európai intézmények a társadalmi-gazdasági fejlettség bizonyos fokának nem felelnek meg, akkor azt civilizatorikus lemaradásként értelmezik (Wessely 1996; Éber 2011; Böröcz 2020 [2006]). E szerzők a társadalomtudományokban egy olyan megismerési keretet javasolnak, mely a kelet-európai intézmények esetleges *alulfejlettségét* (vö. Frank 1967, 1969) nem időbeli lemaradásnak, hanem strukturális jellemzőnek tekintik.

Az értekezés harmadik tartalmi fejezetében bemutatom a szovjet szexuális diskurzus és szexuálpolitika „világtörténetét” az orosz forradalom és a második világháború között és megvizsgálom, hogy Foucault *Scientia Sexualis*-konceptiója mennyire illeszthető erre a történeti időszakra. A szovjet szexuálisdiskurzus-történet megértésében egy olyan megközelítést alkalmazok, mely nem a nyugati *Scientia Sexualis*hoz hasonlítja a szovjet tapasztalatokat, hanem arra koncentrálok, hogy a Szovjetunió saját pozíciójára mennyire alkalmazhatóak azok a módszertani alapvetések, melyeket Foucault használ. Tehát, a szovjet szocialista kísérletet úgy értelmezem, mint egy kudarcba fulladt rendszerellenes kísérletet a kapitalista világrendszeren belül, melynek célja a belső kizsákmányoló és elidegenítő viszonyok emancipálása volt. Foucault-val szemben, aki a freudomarxista diskurzust csak a szexualitás stratégiáján belüli váltásnak – tehát stratégiai

váltásnak – látta, én amellet érvelek, hogy a szovjet kísérletben volt transzformatív potenciál a szexuális hegemonia tekintetében is. Az elidegenített munkaerő felszabadítására tett kísérlet még ha kudarcos is volt, de a stratégiái sokkal tisztábban látszottak, míg a test elidegenített szexuális potenciáljának felszabadításának stratégiái egy heterogén, sőt bizonyos értelemben kakofón diskurzív robbanásban öltöttek testet, de a szexuális hegemonia tekintetében a szovjet kísérlet transzformatív potenciálja ugyanúgy és ugyanazért halt el, amiért az általánosabb antikapitalista potenciálja is. Az időszakban a diskurzív robbanás tárgya a szexuális hegemonia megszüntetésének stratégiája volt, majd e stratégia nem épült a totális állam közigazgatás rendszerébe, hanem felváltotta egy sokkal „represszívebb” pronatalista politika. Tehát, végül is „a forradalom sztálini elárulása” és a totális állam kiépülése nem annyira a szexualitás stratégiáinak az államigazgatásba való beépülését hozta magával, hanem a diskurzus majdnem teljes megszűnését, azt, amit „sztálini csendnek” nevezek.

1. 5. A *Scientia Sexualis Socialista Hungarica*

Az elmúlt két évtizedben robbanásszerűen megnőtt a szexuális diskurzus történetének kutatása, különösen az orvosi szexológia, a szexuális tanácsadás, a szexuálpszichológia és a szexuális nevelés terén. Foucault (2014 [1976]) alapvető meglátásait a *Scientia Sexualis*ről különbözőképpen egészítették ki, kritizálták és állították szembe különböző történeti esettanulmányokkal. Ez olyan nagy hatású monográfiákban csúcsondott ki, mint Laqueur (2004 [2003]) maszturbációról szóló könyve, amelyben kritizálja Foucault-t az állam szerepének (biopolitika) túlhangsúlyozása és a piac terjeszkedésének felületes figyelembevétele miatt a *Scientia*

Sexualis kialakulásának történetében. Vagy Zimmerman (2015) monográfiája, aki Foucault-val ellentétben a szexuális diskurzus – pontosabban a szexuális nevelés – olyan történetét igyekezett megírni, amely nemcsak a kapitalizmus centrumára koncentrált. Bár Zimmerman (2015: 38–43, 81–84) érintőlegesen tárgyalja a Szovjetuniót, illetve Kelet-Európát – ahol az állam szerepe a gazdaság irányításában nagyon különbözött az ipari kapitalizmus és a „nyugati *Scientia Sexualis*” esetétől, és ahol a piac erősen szabályozott volt –, csak az utóbbi években vizsgálták behatóan Kelet-Európát a szexuális diskurzus szempontjából (Ignaciuk 2019; Lišková 2016a, 2016b, 2019; McLellan 2011; Fenemore 2009). Magyarország, amely sokáig kereskedelmi hídként működött a nyugati centrum és a Moszkva-központú protekcionista blokk között, és amelyet az 1970-es évektől a rendszerváltásig a régió egyik legliberálisabb gazdaságpolitikája jellemzett (Éber és mtsai. 2014; Geröcs és Pinkasz 2017), csak az utóbbi években került fel a szexuális diskurzus kutatásának térképére. Varsa Eszter (2018) könyvfejezete az 1950-es és 1980-as évek között Magyarországon megjelent szexuális felvilágosító irodalom néhány fontosabb kiadványát vizsgálja genderszempontról, köztük a „cigánység” szexualitását tárgyaló anyagokat. Borgos Anna (2019) tanulmánya a homoszexualitás reprezentációit vizsgálja a pszichiátriai és szexológiai szakirodalomban az 1960-as és 1980-as évek között Magyarországon, különös tekintettel a nőkre. Kateřina Lišková, Natalia Jarska és Szegedi Gábor (2020) tanulmánya a „családi életre nevelés” programjait vizsgálja és hasonlítja össze, ahogyan ezek az 1970-es évektől kezdve az államilag irányított reprodukciós politika részévé váltak Csehszlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon. Lišková és Szegedi (2021) egy további

tanulmányukban összehasonlítják a szexuális szakértői tanácsadást Csehszlovákiában és Magyarországon az 1950-es és 1980-as évek között. Végül Szegedi (2021) tanulmányában a maszturbáció emancipációját tárgyalja az 1950-es évek vége és az 1980-as évek vége között Magyarországon. E dolgozat első empirikus fejezetében közvetlenül kapcsolódom azokhoz a kutatásokhoz, amelyek a magyar szocialista szexuális diskurzust vizsgálták a felvilágosító és tanácsadó könyveken keresztül. A korábbi kutatásokhoz képest sokkal nagyobb hangsúlyt fektetek az ország geopolitikai beágyazottságára, és általánosabban arra, hogy a szexuális diskurzust hogyan befolyásolta az, amit Böröcz József (1992) „kettős függőségnek” nevez. Lišková, Jarska és Szegedi (2020: 8–9) ugyan hangsúlyozzák a „határokon átnyúló cserék” fontosságát, de nagyrészt a nemzetközi szervezetekben zajló tudástranszferre összpontosítanak.

A dolgozat utolsó tartalmi, empirikus fejezetében a magyar *Scientia Sexualist* elemzem egy orvosi-szexológiai és szexuálpaszichológiai kiadványokból összeállított korpuszon keresztül. Amellett érvelek, hogy amellett, hogy Sztálin halála után a szovjet blokk belső politikai viszonyai is megváltoztak, a „sztálini csend” utáni időszak Magyarországon sok értelemben hasonlított a Foucault által leírt polgári *Scientia Sexualisra*, abban a szakaszában, mikor már megtörtént a „stratégiai váltás”, tehát a represszió elkezdett „gondot jelenteni”. Ugyanakkor az időszakban a pszichoanalitikus szakértelmet felszámolták, így a nemkívánatos demográfiai jellemzők (a válások és főleg az abortuszok magas száma) javítására létrehozott diskurzust – részben baloldali radikális – nőgyógyászok hozták létre. Ez a diskurzus sok értelemben a szexuális hegemonia liberalizációjára irányult, amellett, hogy

foucault-i módon beépült az államigazgatás és az „egészséges népesség termelésnek” rendszerébe. Ebben az időszakban a diskurzus jórészt az engelsi romantikára épült és a női test generatív szexuális potenciáljának felszabadítását célozta. Az 1970-es évektől a nemzetközi viszonyok megváltozásával és az ország kapitalista reintegrációjának kezdetével a szocialista hegemonia is átalakulóban volt és vele együtt a szexuális hegemonia és a *Scientia Sexualis Socialista Hungarica* is. A diskurzusba visszacsatlakoztak a – jelentős részt nyugatról tájékozódó – pszichotudományok szakértői, a diskurzus létrehozása egyre inkább a piaci kényszerek között történt és a diskurzus létrehozónak egyre inkább reflektálniuk kellett a pornó egyre nagyobb arányú elterjedésére. Ezek a folyamatok azt eredményezték, hogy a *Scientia Sexualis Socialista Hungarica* egyre inkább elvesztette klasszikus értelemben vett biopolitikai funkcióját és az öröm racionalizálásának kézikönyveinek gyűjteményévé vált, majd a rendszerváltozás előtt a pornóval való versenyfutásban részben átvette a pornó funkcióját és félig-meddig „jó” vagy „kulturált” pornóként kezdett funkcionálni.

3. A doktorvárományos életrajza

3.1. Folyóiratban megjelent tanulmányok

Csányi Gergely, Fehér Tibor és Máriási Dóra (2022): Kritikai pszichológia. Lélek és kapitalizmus. *Fordulat* (31): 7–61.

Csányi Gergely és Kiss Kata Dóra (2022): Klímaszorongás vagy ökoaggodalom? Egy radikális ököpszichológia felé. *Fordulat* (31): 151–181.

Csányi Gergely, Dés Fanni és Gregor Anikó (2022): Pornification as Westernization on the semi-periphery: The history of the Hungarian ‘porn boom’ in the 1990s. *Sexualities* (OnlineFirst, <https://doi.org/10.1177/13634607221092651>).

Csányi Gergely (2020): A szexuális forradalom politikai gazdaságtana. „Vaginális orgazmus”, pornó és homofóbia a modern világrendszerben. *Replika* (117–118): 19–51.

Gregor Anikó, **Csányi Gergely** és Dés Fanni (2020): „Pest megér egy testet”. A magyarországi pornóipar a hosszú kilencvenes években mint a világgazdaságba való reintegráció egy patriarchális formája. *Replika* (117–118): 53–91.

Csányi Gergely és Kováts Eszter (2020): Túl az excelszemplétű feminizmuson. Az interszekcionalitás koncepcionális és politikai kihívásai. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 10(1): 39–66.

Csányi Gergely és Dés Fanni (2020): A kérdezőbiztosok képzése nemi alapú erőszak tematikájú kvantitatív adatfelvételekkor. *Statistikai Szemle* 98(1): 34–61.

- Csányi Gergely** (2019): Genderrezsim és „nőpolitika” Magyarországon 2008–2018. Történeti politikai gazdaságtani elemzés. *Fordulat* (26): 115–141.
- Barna Emília, **Csányi Gergely**, Gagy Ágnes és Geröcs Tamás (2018): A rendszerváltozás utáni magyar feminista mozgalom globális, történeti perspektívából. *Replika* (108–109): 241–262.
- Csányi Gergely** (2018): A pszichoanalitikus elmélet kritikai potenciálja ma. Mélylélektan és világrendszer-elemzés. *Eszmélet* (120): 154–178.
- Csányi Gergely**, Gagy Ágnes és Kerékgyártó Ágnes (2018): Társadalmi reprodukció. Az élet újratermelése a kapitalizmusban. *Fordulat* (24): 5–29.
- Csányi Gergely** és Kerényi Szabina (2018): A „jó anya” mítosza Magyarországon a reprodukív munka és a piac globális történetének szempontjából. *Fordulat* (24): 134–160.
- Csányi Gergely** (2017): Idő, vágy, hatalom. Mélylélektan, társadalmi idő és időélmény mint pszichológiai egyenlőtlenség a kapitalista világrendszerben. *Replika* (104): 121–141.
- Csányi Gergely** (2017): Az időskor pszichológiájának strukturális meghatározottsága. Az öregek önkéntes halála és a veszteségdeficit-paradigma meghaladása. *Esély* 28(4): 97–114.
- Csányi Gergely** (2014): A Kék Pont esete az önkormányzattal és a „fantom civilszervezettel”. A jóléti állam válsága, a büntető populizmus és a civil szektor. *Civil Szemle* 11(2): 67–85.

3.2. Könyvfejezetek

- Csányi Gergely** és Kerényi Szabina (2021): Boszorkányság vagy nőközpontúság? Női önrendelkezés a szülészetben: a feminista mozgalom mostohagyereke. In Gadó Flóra, Lázár Eszter, Nagy Edina és Óze Eszter (szerk.): *Várószoba/Waiting room: Női gyógyítók és páciensek az orvoslás perifériáján/Women healers and patients at the periphery of medicine*. Budapest: Friedrich Ebert Stiftung. 37–44.
- Csányi Gergely** és Kerényi Szabina (2021): A Semi-Peripheral Myth of the “Good Mother”: The History of Motherly Love in Hungary from a Global Perspective. In Claude-Helene Mayer és Elisabeth Vanderheiden (szerk.): *International Handbook of Love*. Berlin: Springer. 317–332.
- Csányi Gergely** (2018): Az időélmény ontogenetikus kialakulásának pszichoanalitikus értelmezése és ennek pár szociológiai és szemiotikai vonatkozása. In Balázs Géza, Minya Károly és Pölcz Ádám (szerk.): *Az idő szemiotikája*. Budapest: Magyar Szemiotikai Társaság. 61–72.
- Barna Emília, **Csányi Gergely**, Gagyí Ágnes and Gerócs Tamás (2017): East-Central European feminist activism in the context of uneven development in the EU, and ways to move forward. In Kováts Eszter (szerk.): *The Future of the European Union – Feminist Perspectives from East-Central Europe*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest. 69–79.
- Csányi Gergely** és Giczi Johanna (2016): A foglalkozási presztízs és mérése. In Németh Zsolt (szerk.): *A 2016. évi mikrocenzus témakörei. Háttér tanulmányok a*

mikrocenzus programjáról és témaköreiről. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. 72–87.

3.3. Konferencia-előadások

Csányi Gergely (2022): „Barátnő-feeling.” A szexualitás eldologiasodásának komplexitása a prostitúcióban. *Történelem és osztálytudat 100 // Lukács-konferencia.* (Pécs, 2022.04.28)

Csányi Gergely (2022): Klímaszorongás vagy ökoaggodalom. *A válságok kora és a rendszerkritika. Energia-, klíma-, társadalmi válságok politikai következményei.* (Budapest, 2022.10.19)

Csányi Gergely (2022): Marxist, Freudist, Modernist? The development of sexology and sexual psychology during the late socialist period in Hungary. *ESHHS 2022: Conference of the European Society for the History of the Human Sciences.* (Berlin, 2022.08.31)

Csányi Gergely (2022): Az irracionális társadalomtudománya. Pszichoanalitikus marxizmus egykor és ma. *Kit érdekel ma még a szociológia, avagy lehet-e korunk kérdéseire válaszolni még szociológia nélkül?* (Budapest, 2022.06.3)

Csányi Gergely (2022): Dologi intimitás. Lukács eldologiasodás-konceptiójának újragondolása freudomarxista és marxista feminista szempontból. *Lukács 50+1.* (Budapest, 2022.03.27)

Csányi Gergely és Kováts Eszter (2021): Excel-sheet feminism in leftist activism and in policy-making. Social justice claims with intersectionality between theory and politics. *Contentious Science, Tricky Politics: Experts and*

Scientists in Controversial Policy Debates in Europe and North America. (Bordeaux, 2021.10.21)

Csányi Gergely (2021): The two Budapest schools and the Other in sexuality. Sexual subjectivity from a psychoanalytical and Marxist perspective. *ESHHS 2021: Conference of the European Society for the History of the Human Sciences.* (Online, 2021.06.30)

Csányi Gergely, Dés Fanni és Gregor Anikó (2020): „Pest megér egy testet”. A magyarországi pornóipar a hosszú kilencvenes években mint a világgazdaságba való reintegráció egy patriarchális formája. *Társadalomtudományi Kutatóközpont: „Munkáskutatások a tervgazdálkodástól a vadkapitalizmusig”.* (Online, 2020.12.3)

Csányi Gergely (2020): Kibékíteni a kibékíthetlent – megkonstruálni a megkonstruálhatatlant. Megoldási kísérlet a pszichoanalitikus és a szociológiai kollektív traumaelmélet ellentmondására. *Interszubszejtivitás és pszicho-tudományok online konferencia.* (Online, 2020.06.27)

Csányi Gergely (2019): Nőiség mint tartaléksereg. A női munkaerő transzformációja Magyarországon 1945-től a 2010 utáni időszakig. *A Magyar Szociológiai Társaság 2019. évi vándorgyűlése.* (Budapest, 2019.10.24)

Csányi Gergely és Kováts Eszter (2019): A struktúrától az egyéni attitűdökig: Az interszejtionalitás koncepcionalis és politikai kihívásai. *Nyelv, ideológia és média 15.* (Szeged, 2019.10.04)

Csányi Gergely (2018): A „jó anya” modern mítosza Magyarországon történeti, globális perspektívából. *Család egykor és ma 5.* (Szeged, 2018.12.10)

- Csányi Gergely** (2018): Patriarchátus, szexizmus és gender – Túl a kultúralista megközelítésen. *Elmélet és gyakorlat – Marx 200 éve*. (Budapest, 2018.10.26)
- Csányi Gergely** (2018): Válság és vakság: a magyar feminista mozgalom jelene globális, történeti perspektívából. *Nyelv, ideológia, média 14*. (Szeged, 2018.09.22)
- Csányi Gergely** (2017): Idő, vágy, hatalom. Mélylélektan, társadalmi idő és időélmény mint pszichológiai egyenlőtlenség a kapitalista világrendszerben. *Magyar Szemiotikai Társaság: Az idő szemiotikája tudományos konferencia*. (Eger, 2017.09.30)
- Csányi Gergely** (2016): Az időskor pszichológiájának strukturális meghatározottságai. *KSH: Ezüstkor konferencia*. (Budapest, 2016.12.17)
- Csányi Gergely** (2015): Idő, vágy, hatalom. Az időélmény kialakulásának ortodox pszichoanalitikus értelmezése, a civilizációs folyamatban differenciálódó időélmény és az idő mint társadalmi egyenlőtlenség. *MTA – TK: Idő, kultúra, társadalom: A jelen történeti szociológiai konferencia*. (Budapest, 2015.12.17)
- Csányi Gergely** (2014): A Kék Pont esete az önkormányzattal és a „fantom civilszervezettel”. – A jóléti állam válsága, a büntető populizmus és a „harmadik erő”. *ELTE – TÁTK: Kulcskérdések konferencia*. (Budapest, 2014.04.04)

4. A tézisfüzetben felhasznált irodalom

- Borgos, Anna (2019): Homosexuality and psychiatry in state-socialist Hungary: Representing women's same-sex desire in the psycho-medical literature. *American Psychologist*, Vol. 74., No. 7: 1–14.
- Böröcz József (2017): *Hasított fa*. L'Harmattan.
- Böröcz József (2022 [2006]): A jóság máshol van: Az Európán belüli másság szabálya. *Replika*, No. 115–116.: 69–97.
- Éber Márk Áron (2011): Melyik kettő? Miért kettős? A magyar szociológia kettős társadalomelméleteinek hasznáról és káráról. *Szociológiai Szemle*, Vol. 21, No. 3.: 4–22.
- Éber Márk Áron (2018): A vilárendszer-elemzés. In *Marx... Interpretációk, irányzatok, iskolák*. (Szerk.: Antal Attila, Földes György és Kiss Viktor.) Napvilág. 160–174.
- Éber Márk Áron (2020): *A csepp. A félperifériás magyar társadalom osztályszerkezete*. Napvilág.
- Éber Márk Áron, Gagyí Ágnes, Geröcs Tamás és Jelinek Csaba (2019): 2008–2018: Válság és hegemonia Magyarországon. *Fordulat*, No. 26.: 28–75.
- Éber Márk Áron, Gagyí Ágnes, Geröcs Tamás, Jelinek Csaba és Pinksz András (2014): 1989. Szempontok a rendszerváltás globális politikai gazdaságtanához. *Fordulat*, No. 21.: 10–63.
- Éber Márk Áron, Gagyí Ágnes, Geröcs Tamás és Jelinek Csaba (2019): 2008–2018: Válság és hegemonia Magyarországon. *Fordulat*, No. 26.: 28–75.
- Fenemore, Mark (2009): The Growing Pains of Sex Education in the German Democratic Republic (GDR), 1945–69. In: *Shaping sexual knowledge: a cultural history of sex education in 20th century Europe* (Szerk: L. Sauerteig és R. Davidson). Routledge. 71–90.
- Foucault, Michel (2014 [1976]): *A szexualitás története I. A tudás akarása*. Atlantisz.
- Frank, André G. (1967): *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*. Monthly Review Press.
- Frank, André G. (1969): *Latin America: Underdevelopment or Revolution*. Monthly Review Press.
- Stein, Arlene (1989). Three models of sexuality: Drives, identities and practices. *Sociological Theory*, No. 7., Vol. 1.: 1–13.

- Gagyi Ágnes (2018): *A válság politikái. Új kelet-közép-európai mozgalmak globális perspektívában*. Napvilág.
- Geröcs Tamás (2021): *Magyarország függő fejlődése*. Napvilág.
- Geröcs Tamás és Pinkasz András (2017): A KGST a világrendszerben. Egy félperifériás kísérlet gazdaságtörténeti elemzése. *Eszmélet*, No. 113.: 15-36.
- Ignaciuk, Agata (2019): No man's land? Gendering Contraception In Family Planning Advice Literature In State-Socialist Poland (1950s–1980s). *Social History of Medicine*, Vol. 33., No. 4.: 1327–1349.
- Laqueur, Thomas W. (2004 [2003]): *Solitary sex: A cultural history of masturbation*. Zone Books.
- Lišková, Kateřina (2016a): “Now you see them, now you don’t”: Sexual deviants and sexological expertise in communist Czechoslovakia. *History of the Human Sciences*, Vol 29., No. 1.: 49–74.
- Lišková, Kateřina (2016b): Sex under socialism: From emancipation of women to normalized families in Czechoslovakia. *Sexualities*, Vol 19., No.1–2.: 211–235.
- Lišková, Kateřina (2018): *Sexual liberation, socialist style: Communist Czechoslovakia and the science of desire, 1945–1989*. Cambridge University Press.
- Lišková, Kateřina, Jarska, Natalia; és Szegedi, Gábor (2020). Sexuality and gender in school-based sex education in Czechoslovakia, Hungary and Poland in the 1970s and 1980s. *The History of the Family*, Vol. 25., No. 4.: 550–575.
- Lišková, Kateřina, & Szegedi, Gábor (2021): Sex and gender norms in marriage: Comparing expert advice in socialist Czechoslovakia and Hungary between the 1950s and 1980s. *History of Psychology*, Vol. 24., No. 1.: 77–99.
- McLellan, Josie (2011): *Love in the time of communism: Intimacy and sexuality in the GDR*. Cambridge University Press.
- Melegh Attila (2006): *On the East–West slope. Globalization, nationalism, racism and discourses on Eastern Europe*. CEU Press.
- Melegh Attila (2023): *The Migration Turn and Eastern Europe. A Global Historical Sociological Analysis*. Palgrave Macmillan.

- Scheiring Gábor (2019): *Egy demokrácia halála. Az autoriter kapitalizmus és a felhalmozó állam felemelkedése Magyarországon*. Napvilág.
- Szegedi Gábor (2021): The emancipation of masturbation in twentieth-century Hungary. *The Historical Journal*, Vol 64., No. 5.: 1403-1427.
- Wessely Anna (1996): The cognitive chance of Central European sociology. *Replika*, „1996 special issue”: 11–19.
- Zimmerman, Jonathan (2015): *Too Hot to Handle: A Global History of Sex Education*. Princeton University Press.